

УДК 37.016:811.111

Дослідження англійських фразеологізмів з дієслівною основою

А. Вигівська,

вчителька англійської мови,

Горщиківський ліцей

Горщиківської сільської ради

Житомирської області

e-mail: sweetpaprika7@gmail.com

Анотація. Фразеологізми займають особливе місце у словниковому складі англійської мови. Їхня специфічна структура приваблює і викликає великий інтерес вчених, а з іншого боку, вимагає серйозного аналізу змісту та форми мовних одиниць. Вони є частиною культури англійського народу, тому знання та розуміння їхньої структури та семантики допомагає досягнути національний склад мислення носіїв мови.

Ключові слова: фразеологічні одиниці, дієслівні фразеологізми, семантична характеристика, англійська мова.

Постановка проблеми. Фразеологічні висловлювання використовуються майже у всіх галузях життя сучасної людини. Вони дуже часто зустрічаються як в оригінальних творах класиків, так і в творах сучасних письменників, активно використовуються в засобах масової інформації та в повсякденному мовленні. Фразові дієслова, будучи соціально значимими одиницями номінації для англійськомовних колективів, становлять невід'ємну частину сучасної англійської мови.

У семантиці дієслівних фразеологізмів відзначається два типи переосмислення фразеологічних одиниць: повне переосмислення, що виникає в результаті семантичного перетворення власних значень всіх компонентів фразеологізму, і часткове переосмислення, спричинене семантичною перебудовою власного значення одного чи більше компонентів. Це має велику цінність і для наукового аналізу фактів мови, і для викладання іноземної мови, а також для перекладознавства.

Семантична та структурна сторони фразеологічних одиниць повинні розглядатися як єдине ціле. Аналіз елементів фразеологічних одиниць у комунікації із застосуванням широкого контексту дає можливість глибше пізнати їхню суть. Фразеологізми є поодинокими утвореннями структурної моделі. Компоненти фразеологізмів частково або повністю переосмислені та складаються із двох або більше слів у вигляді словосполучення. Семантична характеристика дієслівних фразеологізмів в англійській мові дотепер малодосліджена. Із цього і випливає актуальність даної роботи.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Існують різні підходи щодо засад класифікації англійських фразеологізмів: структурно-семантичний, граматичний, функціонально-стилістичний. Найбільш поширеною є структурно-семантична класифікація С. Виноградова. Класифікація С. Виноградова зіграла значну роль у створенні теоретичних питань фразеології. Вона розкрила механізм утворення фразеологічного значення, ставлення семантики цілого вираження значень слів-компонентів, що його складають. Ця класифікація глибоко увійшла у фразеологічну науку, здобула широке визнання і стала придатною для всіх мов. Типологія фразових дієслів є дуже різною відповідно до значення того чи іншого фразового дієслова. Це питання висвітлено у працях Дж. Поуві, І. Анічкова, Г. Кортні та інших лінгвістів та мовознавців [8; 10].

Мета статті – семантична характеристика фразеологізмів в англійській мові. Відповідно до поставленої мети впливають такі завдання:

- визначити семантичне перетворення буквальних значень компонентів дієслівних фразеологізмів;
- встановити основні способи перекладу англійських фразеологізмів на українську мову, а також підкреслити їх важливість для викладання англійської мови.

Виклад основного матеріалу. Фразеологізми на дієслівній основі – фразеологізми, де головне слово, яке несе смислове навантаження, виражене дієсловом. Більшість дієслівних фразеологічних одиниць стосуються людини, дії, яку вона виконує, або в якому стані знаходиться. Вони виражають дію і функціонують найчастіше у ролі присудка. Найпростішою дієслівною основою є поєднання дієслова з іменником, наприклад: *raise Cain* – скандалити, підняти шум; *eat crow* – терпіти образи.

Іменники також можуть мати різні передпозитивні та постпозитивні визначення, наприклад: *foul one's own nest* – виносити сміття з хати; *to draw the long bow* – сильно перебільшувати, розповідати небилиці. Існує чимало поширених фразеологічних висловлювань. Їхню структуру можна зобразити таким чином: дієслово + іменник + прийменник + іменник, але така структура може дещо змінюватися залежно від кількості компонентів, наприклад: *to start business from scratch* – починати все з нуля. Багато фразеологізмів починаються з допоміжних дієслів *be* і *have* і означають перебування людини у якомусь стані, наприклад: *be on one's bones* – дійти крайності, бути у важкому матеріальному становищі; *have a bone in one's throat* – не могла ні слова сказати [7].

Існують в англійській мові і парно-синонімічні звороти, наприклад: *cut and contrive* – зводити кінці з кінцями; *hum and haw* – мимрити; *sink or swim* – будь що буде.

Дієслівні компаративні обороти передають обставинні відносини, називаючи дію та її якісну характеристику, вказуючи на ступінь інтенсивної дії. Характерною особливістю дієслівних компаративних оборотів є використання першого компонента переважно англосаксонських дієслів, що позначають звичайну дію: *chatter, drink, eat, feel, fight, hate, laugh, live, look, run, sell, sleep,*

smoke, speak, swim, talk, work та деяких інших. Наприклад, to work like a horse – працювати як віл; to feel like fish out of water – почуватися не у своїй тарілці [7]. Структуру дієслівних компаративних оборотів можна продемонструвати за допомогою такої моделі: дієслово + like + певний/невизначений артикль + іменник. Це найпростіша модель, вона може змінюватись залежно від кількості компонентів.

Фразові дієслова широко вживаються в сучасній розмовній і письмовій англійській мові і характерні як мові спільного, так мові спеціального використання. При структурній (графічній) роздільній оформленості фразові дієслова мають семантичну цілісність, проте значення фразових дієслів часто не складається зі значень їх компонентів.

Займаючи значне місце у дієслівній лексиці сучасної англійської мови, дані одиниці є надзвичайно застосовуваними у мові та є кращими порівняно з дієсловами латинського походження з аналогічним значенням (наприклад, to find out – to discover, to blow up – to explode тощо) [2: 34–39].

Активно розвиваючись, фразові дієслова поповнюють лексичну систему англійської мови за двома напрямками: залучення нових дієслів у використанні фразових дієслів та розвитку семантики вже створених одиниць мови. Важливим аргументом на користь вибору фразових дієслів як один із засобів досягнення ідіоматичності мови, а відповідно і розвитку іншомовної комунікативної компетенції, є те, що у дієслова – організуючого центру мовної комунікації – більш ніж у будь-якій іншій частині мови, спостерігається різноманіття зв'язків з різними класами слів і, таким чином, різноманіття типів словосполучень, а також взаємозалежність значень дієслова та структури словосполучення. Проведений нами аналіз лінгвістичних досліджень, присвячених фразовим дієсловам, підтверджує необхідність володіння даною підсистемою англійської лексики для ефективного спілкування: фразові дієслова є соціально значущими одиницями номінації для англосовітського колективу, а також служать цілям категоризації світу – позначають дію і характер їх уточнень.

Фразові дієслова складаються з двох або трьох слів. У склад більшості з них входять два слова. Фразовими дієсловами називають переважно такі поєднання, в яких постпозитив відноситься до дієслова, наприклад: give up smoking. До фразових дієслів не відносять поєднання на кшталт depend on (the weather), в яких постпозитив відноситься до додатку, а чи не до дієслова, утворюючи прийменниковий додаток. Але словник фразових дієслів містить як поєднання типу give up, так і поєднання на кшталт depend on.

Джейн Поуві дає таке визначення фразовому дієслову: «Фразове дієслово – це поєднання «простого» дієслова (що складається з одного слова, наприклад: come, put, go) та/або частини прийменника (наприклад: in, off, up), і представляє єдину семантичну і синтаксичну одиницю. Наприклад: come in – входити; залишати» [1].

Визначення фразового дієслова викликає численні суперечки серед лінгвістів. Джейн Поуві, підтверджуючи своє визначення, виділила характерні ознаки фразового дієслова. Фразове дієслово може бути замінено «простим»

дієсловом. Це характеризує фразове дієслово як семантичну єдність: call up – telephone come by – obtain; put off – postpone put up with – tolerate. Але цей критерій перестав бути загальним для всіх фразових дієслів, оскільки еквівалентом багатьох фразових дієслів є словосполучення: break down – stop functioning; make up – apply cosmetics; off – of a plane – leave the ground [7].

Фразові дієслова в англійській мові є дуже різноманітними як за своєю зв'язністю, так і за додатковими значеннями, які вони мають або які вони набувають у тексті. Фразові дієслова можуть виражати характер дії, перехід з одного стану в інший, спонування до дії тощо, але у всіх випадках дія незмінно характеризується значенням, яке має саме дієслово.

Окремо слід зазначити випадки, коли фразове дієслово висловлює припинення чи навпаки початок дії. Наприклад, get over – покінчити, розправитися з чимось; jump down – зістрибнути, стрибнути; run out – закінчити гонку; throw off, get off – починати (щось). Дуже велику групу складають фразові дієслова, що виражають перехід об'єкта з одного стану до іншого або його переміщення. Фактично, дієслова, які заперечують перехід від руху до нерухомості або початок руху, можуть бути віднесені до цієї групи або розглядатися як проміжна ланка. Взагалі, межі між окремими групами фразових дієслів дуже хиткі в лексичному відношенні, тому їх нелегко визначити. Наприклад [9]:

1) move in = to take possession of a new place to live; move towards – to go in the direction of (something or someone);

2) to change one's opinion in the direction of; move off = to start a journey; leave.

Коли маєш справу з перекладом англійських фразових дієслів або попереднім аналізом змісту їх обставинних елементів, слід завжди мати на увазі їхню велику багатозначність. Звичайно, ми не можемо окремо перекладати частини фразових дієслів, тому що фразове дієслово є єдиною семантичною та синтаксичною одиницею. Змінюючи постпозитив у фразовому дієслові, відразу зміниться його лексичне значення. Наприклад, to trade on – мати вигоду, використовувати в особистих інтересах; to trade in – віддавати стару річ у рахунок нової покупки або обміняти з доплатою; to trade off – поступатись чимось в обмін на щось, розплачуватись чимось за щось, збувати, обмінювати. Правильний переклад англійських фразових дієслів безпосередньо залежить від контексту, де вони використовуються, що передбачає відповідне тлумачення описаних дій.

Наприклад: He traded on his family connections to rise to a senior position (він скористався своїми родинними зв'язками, щоб піднятися на вищу посаду); 85 % of new cars bought in the UK have a trade in (85% нових автомобілів у Великій Британії куплені шляхом обміну з доплатою).

Якщо ж неможливо перекласти фразове дієслово за допомогою відповідного українського префікса або звичайного дієслова, тоді використовують доповнення, тобто передають значення фразового дієслова описовим шляхом. Значення фразових дієслів найповніше представлені у словниках фразових дієслів. Як шукати фразове дієслово у словнику?

Спочатку треба знайти головне дієслово. Фразові дієслова розташовані в алфавітному порядку згідно з постпозитивами, які йдуть після них. Коли необхідне фразове дієслово знайдено, слід пам'ятати, що значення кожного фразового дієслова перелічені у порядку частоти їх вживання. Це означає, що найважливіші значення переліку прописані першими. Прислівник або прийменник, як невід'ємна частина дієслова, надає його значенню певного відтінку (*speak* – говорити, *speak up* – говорити голосно) або повністю його змінює (*tell* – говорити, *tell apart* – відрізняти). Дієслово «розмовляти», наприклад, має чисельне і в семантичному плані неоднорідне словотворче гніздо. Такі дієслова, як *проговорити*, *вимовити*, *заговорити* (*почати говорити*), лише певною мірою модифікують його значення, тоді як *умовити*, *відмовити*, *обмовлятися* тощо означають більш «вузьку» дію, ніж акт виголошення репліки. Англійськими еквівалентами багатьох похідних від «говорити» є такі фразові дієслова [7]:

1. *Висловлюватися* – *say out* (to express (something), finish speaking (something or fully honestly))
2. *Проговорити* (*провести час за розмовою*) – *speak for* (to go on talking for a certain length of time) або *talk away* (to spend time in talking)
3. *Умовляти* – *talk into* (to persuade (someone) into (action or doing something) by talking)
4. *Відмовити* (*переконати*) – *talk out of* (to persuade (someone) against (an action or doing something))
5. *Заговорити* (*втомити розмовою*) – *talk off* (talk one's head off) (to speak at great length)
6. *Обговорити* – *talk over* (to consider a matter) at length (with someone else)
7. *Проговориться* – *breathe of* (to speak (something) when one should not)

Висновки. Фразеологічні поєднання – це такі смислові одиниці, складові яких представляють для носіїв української вже звичне з'єднання, близьке до традиційного лексико-грамматичного, значення якого безперечно аргументується лексичними значеннями його складових частин. Складові частини з'єднань можуть зберігати лексичне значення і входити до складу інших фразеологічно пов'язаних об'єднань слів, становлячи мінімальну наповнюваність нових смислових серій. Таким уявляється шлях розвитку вільного словосполучення до фразеологічно пов'язаних утворень.

Англійські фразові дієслова близькі за своєю семантичною функцією до українських дієслів зі складною морфемною структурою. Вони мають «вузьке» значення, конкретизуючи характер дії, манеру її здійснення, а також протяжність у часі та відношення до інших дій та своєї межі. Багато лінгвістів розглядають здатність фразових дієслів утворювати пасивні конструкції як одну з основних властивостей таких дієслів. Джейн Поуві називає цю здатність англійським терміном «passivization».

Правильний переклад англійських фразових дієслів залежить від контексту, де вони використовуються. А щоб точно і ясно перекласти, коли дослівний переклад не є коректним, перекладач використовує трансформаційну

модель перекладу. У процесі перекладу фразових дієслів як у граматичному, так і на лексичному рівнях відбуваються певні трансформації.

Список використаних джерел та літератури

1. Ванівська О. І. Фразові дієслова в англійській мові як засіб вираження аспектуального значення інхоативності в Британському національному корпусі (BNC). *Studia Germanica et Romanica: Іноземні мови. Зарубіжна література. Методика викладання*. Донецьк : ДонНУ, 2010. Т. 7, № 3 (21). С. 5–12.
2. Дідо Н. Д. До питання вивчення фразових дієслів в англійській мові. *Сучасні дослідження з іноземної філології*. 2016. (14). С. 34-39.
3. Івашків-Когут С. В. Функціонально-семантичний простір аугментативності в сучасній англійській мові : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 «Германські мови». Львів, 2010. 20 с.
4. Кіржаєва О. С. Фразові дієслова як феномен англійської мови / наук. кер. Н. І. Чернюк. *Перекладацькі інновації* : матеріали Всеукр. студ. наук.-практ. конф., Суми, 25–27 листопада 2010 р. / ред. кол.: С. О. Швачко, І. К. Кобякова та ін. Суми: СумДУ, 2010. С. 13–15.
5. Biber D., Johansson S., Leech G., Conrad S., & Finegan, E. Grammar of spoken and written English. Edimburgh : Pearson Education Limited, 1999.
6. Grammatical categories and relations. *Introduction to English linguistics*. URL: <http://introling.ynada.com/session-8-grammatical-categories-and-relations>, 2008.
7. Lamont G. The Historical Rise of the English Phrasal Verb. Feb. 2005. University of Toronto. URL: <http://www.chass.utoronto.ca/~cpercy/courses/6361lamont.html>.
8. Povey J. Phrasal Verbs and How to Use Them. Москва : Высшая школа, 1990. 176 с.
9. The Origin of the Phrasal Verb. URL: <https://www.englishexperts.com.br/the-origin-of-the-phrasal-verb>. The Origin of the Phrasal Verb.
10. The development of phrasal verbs in British English from 1650 to 1990: A corpus-based study by Paula Rodríguez Puente. URL: <https://www.englishexperts.com.br/the-development-of-phrasal-verbs>.